

голих трупів, які лежали на морозі біля крематорію: чоловіків, жінок і навіть дітей. Не стерти з пам'яті того їдкою диму, що йшов з його димаря, та сморід паленої людської плоті та волосся. Не може забути Іван Давидович і тих наших катів-співвітчизників, які вели людей до газових камер, а потім перевозили трупи до крематорію та палили їх там. Назавжди запам'ятався і смак табірної баланди та кави. Тут він зрозумів справжню ціну хліба.

Доля цієї людини є ще однією пересторогою для нас. Такий режим, який був встановлений Гітлером у Німеччині, не повинен більше існувати в світі.

Іван Давидович в своєму житті не робив подвигів, не йшов з гвинтівкою на танк, не кидався на амбразуру. Саме його життя, перебування у таборі є справжнім людським подвигом. Йому вдалося вижити і не стати колабораціоністом там, де вмирили десятки тисяч, а тисячі ставали зрадниками. Йому пощастило не потрапити до числа тих більше як 100 тисяч замордованих в одному з найстрашніших концтаборів Третього Рейху – Матгаузені.

Доля цієї людини є свідченням справжньої ціни людського життя. Ми повинні знати і пам'ятати про таких людей і досліджувати їх історію, щоб передати ці знання наступним поколінням.

1. Концентраційний табір Маутхаузен // <http://www.mauthausen-memorial.at/>
2. Концлагерь Маутхаузен-Гузен (Mauthausen-Gusen concentration camp). // http://www.worlds.ru/europe/austria/history-konclager_mauthauzen-guzen_mauthausen-gusen_concentration_c.shtml
3. Концлагерь Маутхаузен: Последний бой узников 20-го блока // <http://politikus.ru/articles/10731-konclager-mauthauzen-posledniy-boy-uznikov-20-go-bloka.html>
4. Маутгаузен // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Маутхаузен // http://encyclopediya_3go_reicha.academic.ru/573/
6. Страшная память Маутхаузена: бывший концлагерь отмечает 68 годовщину освобождения // <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1081830>
7. Українська націоналісти у нацистських концтаборах // <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=263>
8. Это - один из самых страшных концлагерей. // http://www.ukrinform.ua/rus/news/eto_одним_из_samih_strashnih_kontslagerey_fotoreportag_1554619

Ярослав АНТОНЮК (Київ)

АНДРІЙ МИХАЛЕВИЧ – «ДЕНИС», «КОС», «13-й»: ЖИТТЯ У БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ

Біографічні дослідження ключових постатей українського визвольного руху у ХХ ст. нині відіграють не лише важливе наукове, а й суспільно-політичне значення. Зокрема, персоніфікація історії дозволяє розвінчати низку радянських міфів стосовно цілої плеяди борців за незалежність України та вшанувати незаслужено забуті імена. До таких визначних діячів належить очільник ОУН Старовижівщини та Ратнівщини Андрій Михалевич.

Народився він 1919 р. на хуторі Хочете поблизу с. Замшани Датинської гміни Ковельського повіту (нині Ратнівського р-ну Волинської обл.). До складу сім'ї Андрія входили: дідусь – Йосип Данилович, 1860 року народження (далі – р. н.), батько – Сергій Йосипович, 1890 р. н., матір – Мотря Терентіївна (дівоче прізвище Калачук), 1895 р. н., сестри – Тамара (після одруження Пашинська), 1923 р. н., Марія, 1925 р. н., Ольга, 1929 р. н., Єфимія, 1931 р. н., Анастасія, 1938 року народження, брат – Григорій, 1936 р. н. [24, 268].

Після закінчення школи у рідному селі, Андрій продовжив навчання у Ковельській школі лісового господарства, де й вступив до ОУН. Так, у 1938 р. він взяв участь у маніфестації молоді Ковеля з нагоди загибелі провідника ОУН Євгена Коновальця. При цьому особливий вплив на формування національного світогляду Михалевича мала вчителька Юлія Степанівна, дочка патріотично налаштованого ковельського підприємця.

Через рік Андрій очолив Седлищенський районний провід ОУН, ймовірно, під псевдом «Денис». Початок його керівної роботи в підпіллі співпало з анексією Західної України радянськими військами. Тому Андрію довелося посилити конспірацію та тимчасово легалізуватися. У цей час сім'я Михалевичів

заснала переслідувань від місцевих радянських активістів. Зокрема, вони підпалили їхні господарчі будівлі і хліви. На щастя Андрій з батьком Сергієм встигли відкрити хліви та випустити худобу. Надалі, за доносом, планувалося розкуркулення й виселення Михалевичів [27, 237].

Весною 1941 р. Андрія, як і багатьох інших волинян, призвали до Червоної армії. У перші ж дні радянсько-німецької війни, він разом з іншими земляками, під час відступу підрозділу, дезертирував та повернувся додому. За кілька тижнів Андрій влаштувався на роботу лісником об'їждчиком місцевого лісництва. На цей час він був одружений на Наталії Яківни, 1920 р. н., мав двох синів – Івана та Федора [1, 2-3].

У листопаді 1943 р. німці знищили сім'ю дядька Андрія – Лавріна [21]. Після чого він перейшов на нелегальне становище та під псевдом очолив боївку СБ Седлищенського р-ну ОУН. Місцями його базування були села: Велимче, Датинь, Замшани, Забріддя, Лучичі, Видричі, Козел Ратнівського р-ну, Синове, Соколище, Буцин, Сераховичі Старовижівського р-ну [3, 280]. Про цей період діяльності боївки «Дениса» відомо небагато. Відомо, що наприкінці 1943 р. бойовики СБ Андрія Михалевича вбила в Замшанах колишнього лейтенанта червоноармійця, якого підозрювали у співпраці з червоними партизанами [1, 2-3].

Повернення на територію області радянської влади ще більше посилювало значення для підпілля ОУН її спецслужби. Вдало перейшовши лінію фронту, Андрій розбудовував розгалужену мережу інформаторів серед місцевого населення. Начальник Седлищенського райвідділу НКВС звітував 8 жовтня 1944 р. обласному керівництву: «Населення приймає бандитів добре, забезпечуючи їх продовольством та транспортом» [14, 147]. На цей час своїх агентів Андрій мав навіть у ворожих силових структурах. Наприклад, інформатором «Коса» в у винищувальному батальйоні Седлищенського р-ну був Микола Павлович Петрук, («Дубенко», «Дмиро»), 1928 р. н., уродженець (далі – уродж.) с. Текля Старовижівського р-ну [15].

Намагаючись змусити Андрія вийти з повинною. 19 листопада 1944 р. співробітники НКВС відвезли в школу с. Сераховичі матір, діда, сестер Ольгу, Фену та Настю. Звідти їх мали вислати до Сибіру. Проте, скориставшись поганою охороною приміщення, усім крім дідуся Йосипа (помер 26 березня 1945 р. на спецпоселенні) вдалося втекти [27, 248].

Впродовж 1944 – 1945 рр. до боївки СБ «Коса» входило 15 осіб: 1) («Олена») – провідниця жіночої ланки р-ну; 2) («Маруся») – санітарка; 3) Токар Яків Федосійович, («Левадний»), 1922 р. н., уродж. с. Грабове Старовижівського р-ну, районний пропагандист; 4) («Омелько») – заступник «Левадного»; 5) («Крук»), уродж. с. Солов'ї Старовижівського р-ну, районний господарчий; 6) («Білий») – заступний господарчого; 7) Николайчук Григорій Петрович, («Стратон»), 1923 р. н., уродж. с. Велимче Ратнівського р-ну, референт зв'язку р-ну; 8) («Санько»), 1915 р. н., уродж. с. Солов'ї Старовижівського р-ну; 9) («Лисий»), уродж. с. Синове Старовижівського р-ну; 10) («Гордий»), 1910 р. н., уродж. с. Синове; 11) («Іван»), брат «Левадного»; 12) («Тихий»), уродж. с. Синове; 13) («Лісовий»), уродж. с. Синове; 14) Дудка Гаврило Андрійович («Ялина»), 1928 р. н., уродж. с. Замшани; 15) Іван, («Ярослав»), уродж. с. Буцин Старовижівського р-ну [6, 42]; 16) Михалевич Петро Антонович, («Тугар»), 1927 р. н., уродж. с. Замшани [8, 102].

У цей час боївка СБ «Коса» діяла в районі сіл Замшани, Велимче, Синове, Соколище, Датинь, Буцин, а також займалася диверсіями на шосейній дорозі Ковель – Брест, де внаслідок двох проведених засідок спалили вантажну та легкову машину військових та вбили капітана НКВС.

8 червня 1945 р. боївка Андрія Михалевича, спільно з боївками Олексія Сметюха («Маяка») та Івана Тарасюка («Кубася»), у засідці, на дорозі між селами Шкроби та Сераховичі Старовижівського р-ну, вбили дільничного уповноваженого Седлищенського РВ НКВС Сабоджа, уповноваженого держзаготівлі з Донбасу та поранили двох бійців винищувального батальйону [1, 4].

Активізація боївки «Коса» занепокоїла обласне УНКВС, яке 28 липня 1945 р. склало план агентурно-оперативних заходів її ліквідації до 25 серпня 1945 р. За радянськими даними до складу боївки у цей час входило 29 чоловік. На озброєні у них було: 6 ручних кулеметів, 9 автоматів та 16 гвинтівок. Для її ліквідації було виділено 2-й рейдуючий взвод 9-ї стрілецької роти 169-го стрілецького полку на чолі з лейтенантом Батраніним, начальником відділу ББ РВ НКВС лейтенантом Боголюбовим та оперативником майором Шкарбаном. Для ліквідації «пособницької бази» зі складу 169-го с.п. в с. Секунь виділявся 1-й взвод 9-ї стрілецької роти під командуванням лейтенанта Шувалова, заступника начальника РВ НКВС молодшого лейтенанта Крючкова і партпрацівника Іванова. В с. Датинь – 3-й взвод 9-ї роти під командуванням лейтенанта Афанасієва, оперативника лейтенанта Пепеліна і партпрацівника Колодько. Крім того, з оперативників та бійців винищувального батальйону формувалися винищувальні групи.

Зокрема, в селах: Замшани – 26 бійців, Буцинь – 18 бійців, Сераховичі – 28 бійців [22, 327-328].

Не уникнула боївка «Коса» внутрішньої «чистки», яка того року особливо охопила підпілля. 30 липня 1945 р. до Андрія прибув Ковельський надрайонний референт СБ Ковальчук Василь («Трохим») зі своїм заступником Олексієм Голярчуком («Козаченком»), уродж. с. Солов'ї. В усіх бойовиків вони записали особисті дані та викликали на індивідуальні бесіди. Частина підозрілих підпільників перевели у інші боївки, а частині наказали легалізуватися й чекати наказу [6, 43].

Взимку 1945 р. до боївки «Коса», яка на той час базувалася в лісі поблизу с. Бузаки Камінь-Каширського р-ну, входили: 1) Капітула Павло Романович, («Коля»), 1920 р. н., уродж. с. Велимче; 2) Петрук Савелій Трохимович, («Ярослав»), 1929 р. н., уродж. с. Забріддя; 3) Калачук Степан Васильович, («Панас»), 1920 р. н., уродж. с. Замшани, його дружиною була сестра «Коса» – Марія; 4) Кридинер Іван Юстинович («Гармаш»), 1923 р. н., уродж. с. Кругель Ковельського р-ну; 5) Долинчук Антон Єфимович, («Лебеденко»), уродж. с. Замшани; 6) «Хлопець», 1911 р. н., уродж. с. Сераховичі; 7) «Горобчик», уродж. с. Шкроби Старовижівського р-ну; 8) «Кравченко», 1921 р. н., уродж. с. Шкроби; 9) Василь, («Малий»), 1928 р. н., уродж. с. Датинь [5, 15]. Таким чином, спецоперація обласного УНКВС з ліквідації боївки Андрія Михалевича зазнала повної невдачі.

З огляду на це репресії радянської влади знову впали на сім'ю Михалевичів, яка необачно повернулася додому. Постановою Особливої наради НКВС УРСР від 15 лютого 1946 р. батька, матір, брата й сестер Єфимію й Анастасію, виселили до Іжевського р-ну Пермської обл. [27, 247].

Успішне маневрування боївки «Коса» поміж засідками та облавами військ НКВС також не могло тривати довго. У березні 1946 р. поблизу с. Адамівка Ратнівського р-ну бойовики натрапили на облаву та щоб врятуватися розійшлася [5, 15]. Після цього Андрій Михалевич з частиною бойовиків прибув до окружного провідника Ковельщини Василя Сементуха («Ярого»), який призначив його провідником ОУН Седлищенського р-ну. Ймовірно у цей час, до попередніх, додалися псевда «Старий» та «Шугай» [1, 2-3]. Згадані події були описані Іваном Литвинчуком («Дубовим») у брошурі «Короткий нарис політичної кризи в ОУН на ПЗУЗ, яка витворилася з приходом большевиків в 1944 – 1946 рр.». Аналізуючи діяльність «диких груп» він зазначив: «Зимою 20 повстанців загинуло, а ті, що лишилися, виказалися весною слідуючо: Кос (рай. пров. Старовижівського р-ну) та з ним 6-ох повстанців нав'язалися з Ярим на початку м-ця травня 1946 р. і по сьогодні чесно вив'язуються з наложених на них обов'язків; решта, розбившись на дві дикі групи, Крука і Яреми, діють кожна з них окремо і від себе незалежно... Група Яреми – начислює 4 осіб, діє в околицях с. Датинь, Синово і Підсинівка Старовижівського р-ну. Ярема – це бувший ройовий з диверсійної групи Кубася (що діяв в Замщанщині). Причина зорганізування групи та сама, що й попередньої. В липні 1946 р. ця група нав'язалася з Денисом (Косом) і надалі вдержує зв'язки. Уємною стороною є те, що з подальших наказів група виконує лише те, що припадає їй до вподоби. Є надія, що з бігом часу по певному перевихованні вона буде робити роботу» [19, 1225-1226].

У цей час, наприкінці весни 1946 р., виселена сім'я Михалевичів, не бажаючи жити на чужині, втекла назад на Ковельщину й переховувалася. Найменшу Анастасію відвезли до Савки Сліпого в с. Шайно, змінивши прізвище на Калачук, Григорія передали одній бабусі в с. Волошки [27, 248]. Сестри Андрія – Ольга та Тамара, мешкаючи впродовж 1946 р. в Ковелі, за завданням брата, збирали розвіддані на залізничній станції та закупляли для підпілля папір та інші речі [1, 17].

На початку квітня 1947 р. «Коса» призначили провідником надрайону «Балка», до якого увійшли Старовижівський та Ратнівський р-ни [24, 270]. За кілька днів після цього, для узгодження організаційних змін він прибув до Михнівського лісу на зустріч провідником Ратнівщини Михайлом Бервецьким («Євгеном»). Посилаючись на наказ «Ярого», «Кос» вимагав, щоб «Євген» перейшов до надрайону «Балка». У відповідь останній заявив, що він підпорядковується окружному Берестейщини – «Православному», тому може це здійснити лише за його погодженням [5, 75].

Весною 1947 р. Андрій сформував нову боївку до якої увійшли: 1) Петрук Савелій, («Ярослав»); 2) Бабій Ярослав Йосипович, («Марко»), 1924 р. н., уродж. с. Кальна Долинського р-ну Івано-Франківської обл.; 3) Рибарчук Михайло Антонович, («Павло»), 1925 р. н., уродж. с. Дубечне; 4) Калачук Марія Сергіївна, («Ніна»), 1924 р. н., уродж. с. Замшани [12, 15]; 5) Герасимчук Пелагія Яківна, («Оля»), 1929 р. н., уродж. с. Колодії Маневецького р-ну, друкарка [16, 62]; 6) Романюк Пилип Себастьянович, 1929 р. н., уродж. с. Видраниця; 7) Олексюк Максим Кирилович («Явір»), 1914 р. н., уродж. с. Забріддя [12, 15]; 8) Кокалюк Петро Йосипович, («Сруль»), уродж. с. Видричі; 9) Михалевич Степан Лаврентійович, («Максим»), уродж. с. Замшани; 10) Михалевич Кирило Олександрович, («Савка»), уродж. с. Замшани [2, 457]; 11) Хотинський Юхим Андрійович, («Хміль»), 1927 р. н., уродж. с. Замшани [28], 12) Наход Степан Андрійович, («Оріх»), 1927 р. н., уродж. с. Велемче [1, 3].

Реагуючи на «суцільну колективізацію» 1947 р. Андрій Михалевич посилив терор щодо радянських активістів. Зокрема, лише протягом цього року на Старовижівщині було вбито:

23 травня в с. Бронатівка – голову сільради Андрія Кабарчука та секретаря сільради Катерину Білоус;

1 вересня на хуторі поблизу с. Синове – чотирьох осіб;

6 жовтня в с. Рудка – секретаря сільради Олександра Козарчука [2, 442].

У відповідь на активізацію «Коса», органи МДБ послали його переслідування. 17 липня 1947 р. поблизу с. Видраниця винищувальною групою було виявлено дві криївки Андрія Михалевича. З них вилучили: німецький ручний кулемет, 4 автомати, три гвинтівки, ракетницю, 5 пар черевик та 15 кг жиру [11, 47]. Влітку 1947 р. арештували сестер «Коса» – Ольгу та Тамару, яких засудили 25 р. виправних прапорів [1, 17]. 27 листопада 1947 р. арештували неповнолітню Афанасію Михалевич. Цілий рік тримали у Рівненській в'язниці, доки їй не виповнилося 18-ти років, а тоді засудили до 10-ти років таборів [27, 248].

Ймовірно, для покращення конспірації, наприкінці 1947 р. Андрій Михалевич, реорганізував свою боївку на кілька дрібніших. Так, у довідці керівництва 81-ї стрілецької дивізії внутрішніх військ МВС за 6 лютого 1948 р. зазначалося, що до «почету» «Коса» входило 4 особи, а безпосередньо в його підпорядкуванні знаходилися боївки – «Яреми» (4 особи), «Кравченка» (3 особи) та «Максима» (3 особи) [23, 621-622]. Весною 1949 р. Андрій провів організаційні заміни в надрайоні «Балка». Михайло Маковецький («Джумко») свідчив: «У травні чи червні 1949 р. «Кос» призначив мене провідником Ратнівського р-ну, так як попередній провідник – «Роман» був переведений до Старовижівського р-ну» [7, 30-31].

Того ж 1949 року органам МДБ вдалося повністю репресувати сім'ю Михалевичів. Влітку в с. Рокитниця Володимир-Волинського р-ну, оточена за доносом опергрупою МДБ, підірвалася гранатою сестра Андрія – підпільниця Марія («Веселка», «Ніна») [10, 19]. Не пощастило й дружині «Коса» – зв'язковій ОУН Наталії, яку схопили в лісі поблизу с. Синове Старовижівського р-ну та засудили до 25 років виправних таборів [24, 268-269]. Спочатку її відправили в м. Ухту Комі АССР, а потім у Воркуту. Там Наталія дуже захворіла та отримала другу групу інвалідності. Потім її ешеленом відвезли до Мордовії. 10 листопада було арештовано 60-річного батька Андрія – Сергія, а через пів року здалася й матір – Мотрона. Обоє вони отримали по 10 р. ув'язнення та відбували покарання в Тайшетських таборих на добуванні слюди [27, 250-251].

Згідно спогадів колишнього чекіста Петра Удахіна, батька «Коса» – Сергія, намагалися використати для ліквідації боївки. За його даними, в с. Видраниця бойовики «Коса» здійснили показово жорстоке знищення винищувальної групи. «Істрибкам» С. Давидоку, М. Пилипоку та М. Жуку відрубали голови, які настромили на плетений паркан поблизу сільради. Відразу після цього оперативник Микола Кромський арештував Сергія Михалевича, який переховувався в скирді сіна за селом. Як стверджується у спогадах, після показаних йому фото вбитих «істрибків», він розповів слідчому, що син часто заходить до Лукерії Шиманської [25]. На жаль, підтвердити чи спростувати ці дані документами не вдалося.

Восени 1949 р. «Коса» призначили референтом СБ Ковельської округи. Ймовірно у цей час, окрім попередніх псевд, він почав використовувати цифрові – «13», «132», «333», 73» [12, 15]. Після цього терористична діяльність боївки СБ «Коса» лише посилилася. Згідно довідки УМДБ впродовж 1949 р. нею було вбито:

13 жовтня в с. Дубечно Старовижівського р-ну – агентів Заболоттівського райуповмінзагу Миколу Ткачука та Леоніда Чорнодатова, а через чотири дні – експедитора ліспромгоспу Йосипа Горюновича;

18 листопада в с. Глухи Старовижівського р-ну – секретаря сільради Трохима Дарчука;

27 листопада в с. Велимче Ратнівського р-ну бригадира колгоспу Івана Капітулу [17, 115].

Наступного 1950 р. у діяч боївки теракти відійшли на другий план, натомість посилювалися диверсії:

27 січня в с. Текля Старовижівського р-ну вбито оперуповноваженого Ратнівського райвідділу МДБ

А. Глушакова;

5 лютого в читальні с. Глухи забрано радіоприймач та літературу;

29 квітня в смт Заболоття Ратнівського р-ну пограбовано лісгосп, забравши 60 тис. крб. та друкарську машинку;

4 червня в с. Кримне Старовижівського р-ну пограбовано політвідділ типографії при МТС;

19 листопада в с. Текля вбито Антона Тарасюка та дільничного уповноваженого міліції Пірваса.

У останній 1951 р. діяльності боївки СБ «Коса»:

27 березня в с. Текля пограбовано магазин сільпо та медпункт, а 6 травня в с. Велимче вбито Олексія Орзівця [17, 115-116].

Слід зауважити, що вбивства боївкою «Коса» радянських активістів проходили, переважно, лише у

тих видах, коли останні неодноразово нехтували попередженнями. Наприклад, у щоденнику Андрія Михалевича за 4 липня 1950 р. описувалися події, які відбулися в с. Замшани: «Днювали в чагарниках, забезпечували продуктами місцеві жителі. Ввечері пішли на схід, де на шляху суворо покарали двох селян за те, що вони заявили в МДБ, що до них заходили революціонери. Покарання вони отримали фізичне та грошове – 350 крб. з попередженням, що більше в МДБ повідомляти не будуть. «З». покарано за те, що взимку 1949-50 рр. революціонери хотіли зайти до неї погрітися, вона назвала їх «бандитами», відмовилась відкривати двері, вискочила на вулицю, пішла до сільради та заявила, що до неї приходили бандити з метою пограбування. «Г» покарано фізично за те, що заявив в МДБ про прихід до нього бандитів, які в нього забрали кожууха. Після фізичного покарання його попередили, що якщо й далі буде повідомляти в МДБ, його ліквідують» [13, 99-100].

Протягом усіх цих років, згідно заведеної 1949 р. обласною МДБ агентурної справи «Північні», проводилася «розробка» боївки «Коса» [12, 15]. Згідно спогадів Петра Удахіна, співробітниками МДБ в Луцьку було таємно арештовано голову споживчого товариства з с. Лучичі Ратнівського р-ну Івана Ващука, який співпрацював з «Косом» під псевдом «Щербатий». Під час допиту він був завербований Миколою Ізотовим в агенти та видав родичку «Коса» – підпільницю Ніни Сомчук, яку оперативник Голотін встиг арештувати на вокзалі Бреста. Вона також була завербована. Проте, опинившись в підпіллі, зруйнувала плани МДБ, розповівши усе «Косу».

Після цього розшуку «Коса» зайшли у «глухий кут», тому у підпіллі було направлено «Щербатого». За розробленою «легендою», він разом з сусідом, викрали у групи самооборони гвинтівку й перейшли на нелегальне становище [29, 99-100]. Через одного з зв'язкових, Ващук передав «Косу» записку, що хоче приєднатися до його боївки. Згодом вони домовилися зустрітися 8 жовтня 1951 р. на місці колишнього хутора. Справедливо остерегаючись засідки «Кос» відправив до «Щербатого» своїх охоронців – Миколу Петрука («Дмитра»), «Явора» та «Калину». Прибувши в умовлене місце задалегідь, вони перевірили чи нема засади, розвели вогонь та вирішили зварити картоплю. Коли «Явір» пішов за водою, побачив трьох чоловіків у шинелях, серед яких був і «Щербатий» [21]. Подавши умовлений сигнал – два довгих свистка та один короткий. Він не отримавши відповіді й почав тікати, під час чого був застрелений. «Калині», який знаходився за 50 м. від нападників, прострілили шинелю, а «Дмитру» – ногу. Рятуючись «Калина» тягнув на плечах пораненого товариша, доки не побачив підводу, на якій їхала знайома дівчина. Завдяки їй вони зуміли відірватися від переслідування та дістався своєї криївки [18, 65].

Намагаючись відірватися від переслідування МДБ, боївка «Коса» перейшла на північ у болотисту місцевість Камінь-Каширщини та зрештою це не допомогло. На основі отриманих агентурних даних до с. Нові Червища Камінь-Каширського р-ну було відправлено агентурно-бойову групу на чолі з колишнім повстанцем «Сталевим» [12, 15], яка 8 грудня 1951 р. завдяки пошуковим собакам виявила дві криївки [4, 102]. Одна з них, у якій раніше перебувала добре озброєна охорона, виявилася порожньою, а у іншій знаходилися розшукувані підпільники [26]. На пропозицію здатися «Кос» та провідник Камінь-Каширського р-ну Клим Тимошик («Роман») підірвалися гранатою, а друкарка Пелагея Герасимук («Оля») отримавши важне поранення, померла через кілька годин, так і не прийшовши до свідомості [9, 123]. З криївки було вилучено зброю, радіоприймач, друкарську машинку та щоденник «Коса» за період з 17 листопада 1950 р. по 1 листопада 1951 р. [13, 90-115].

Самопожертва «Коса» була високо оцінена підпіллям. Постановою УГВР від 15 червня 1952 р. та наказом Головної команди УПА ч.1/52, він був посмертно нагороджений Срібних Хрестом Заслуги [20, 294-295].

Нажаль не лише Андрію, а й усій його сім'ї, довелося дорого заплатити за обрану позицію. Усі вони зазнали репресій та ніхто уже в Замшани не повернувся. Відсидівши дев'ять років у таборах Мордовії, наприкінці 1955 р. на свободу вийшла Наталія Михалевич, яка оселилася в Ленінськ-Кузнецьку. Сини «Коса» закінчили в цьому місті індустріальний технікум. Надалі Іван навчався в Дніпропетровську й там же працював на пресовому заводі. Після одруження переїхав до Маріуполя, де до пенсії працював на «Азовсталі». Федір закінчив Кемеровський індустріальний інститут й працював до пенсії на шахтах в Ленінську-Кузнецькому. Одружений, має дочку Оксану. Матір Андрія Михалевича звільнили 9 червня 1956 р., а батька – 12 липня 1956 р. Обоє їх на підставі Указу Верховної Ради СРСР від 24 березня 1956 р. відправили на спецпоселення в Кемеровську область. Сестри Андрія – Ольга та Тамара після звільнення в 1956 р. залишилися проживати у Магаданській обл. [27, 250-251; 253-254]. Реабілітація прокуратурою Волинської обл. сім'ї Михалевичів відбулася лише 18 березня 1992 р. [1, 4].

Несподіваним чином Андрій Михалевич знову нагадав про себе у 2010 р. Колишній станичний ОУН Йосип Михайлович Шиманський, цікавлячись долею своїх рідних, «розконсервував» в

Старовижівському р-ні «архів Коса», та не встигнувши його опрацювати пішов із життя. Після цього архів опинився у голови Рівненської обласної організації Всеукраїнського братства ОУН-УПА Олега Тищенка, який передав його до «Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 рр.» у Києві [24, 267]. Опрацювання «архіву Коса» дослідниками триває й маємо надію, у майбутньому, хоча б частково, буде опублікований.

Отже, Андрій Михалевич належить до когорти найвизначніших діячів українського визвольного руху 1940 – 1950-х рр. на Західному Поліссі. Хоча підпільну діяльність він розпочав ще за часів польської окупації. Його бойовий шлях пройшов, переважно, у післявоєнний період в боротьбі з радянською владою. Саме у цей час «Кос» проявив себе як здібний організатор, зайнявши посаду заступника провідника та референта Служби безпеки Ковельської округи ОУН. Міцною опорою Андрія була його сім'я, яка за свою позицію зазнала значних репресій. Її життєвий шлях є прикладом самопожертви українців у боротьбі за незалежність.

1. *Архів Управління Міністерства внутрішніх справ України. – Ф.ОС. – Спр.3333. – Т.1. – 33 арк.*
2. *Архів Управління Служби безпеки України (далі – УСБУ) у Волинській обл. – Ф.П. – Спр.4852. – Т.2. – 704 арк.*
3. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 4995. – 416 арк.*
4. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 5251. – 171 арк.*
5. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 5492. – Т.1. – 286 арк.*
6. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 5957. – 393 арк.*
7. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 6022. – 511 арк.*
8. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф. П. – Спр. 6833. – 163 арк.*
9. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф.П. – Спр. 6960. – 168 арк.*
10. *Архів УСБУ у Волинській обл. – Ф.П. – Спр. 7027. – 160 арк.*
11. *Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф.2. – Оп. 33. – Спр. 7. – 380 арк.*
12. *ГДА СБУ – Ф.13. – Спр.372. – Т. 85. – 288 арк.*
13. *ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 18. – 321 арк.*
14. *Державний архів Волинської області. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.14. – 234 арк.*
15. *Димарчук І. Прощення нелюдям не буде / І. Димарчук // Сільські новини. – 1971. – 16 червня.*
16. *Засекін В. Схрони (бункери) Волині / Володимир Засекін, Микола Коц. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. – 84 с.*
17. *Коц М. Між рядками секретних паперів / Микола Коц // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сераховичі та Старовижівщина в історії України, Волині та Полісся. Науковий збірник. Вип. 21: Матеріали XXI Волинської обласної науково-практичної і історико-краєзнавчої конференції, 17 листопада 2006. – Луцьк, 2006. – С. 114-121.*
18. *Лавренко Я. Боротьба за незалежність української нації на Ковельщині. Спогади учасників визвольних змагань / Яків Лавренко. – Луцьк: «Твердиня», 2007. – 132 с.*
19. *Літопис УПА. Нова серія. / ред. рада П. Сохань, П. Потічний [та ін.] – К.-Торонто. – Т.8: Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944 – 1946. Документи і матеріали. – 2006. – 1448 с.*
20. *Манзуренко В. Лицарі Срібного Хреста Заслуги / Віталій Манзуренко // Український визвольний рух. – Львів, 2006. – № 8. – С. 277-301.*
21. *Михалевич А. Незасима ватра. До 65-ї річниці УПА / Анастасія Михалевич, Марія Хотинська // Вісті Ковельщини. – 2007. – 3 травня.*
22. *Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – К.: «Дніпро», 1998. – 944 с.*
23. *Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939 – 1955 / Володимир Сергійчук. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – 840 с.*
24. *Смірнова В. Колекція документів з архіву члена ОУН А. Михалевича: перші результати історико-археографічного опрацювання / Валентина Смірнова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2011. – № 2(37). – С. 266-291.*
25. *Удахін П. Тривожні роки. Записки чекіста / Петро Удахін // Радянська Волинь. – 1971 – 10, 12 листопада, 1972. – 11 червня.*
26. *Федорович О. Половання на «Коса» / О. Федорович // Полісся. – 2014. – 4 січня.*
27. *Хотинська М. Минуле стукає у серце: біографічно-публіцистичний нарис / Марія Хотинська. – Луцьк: «Надстир'я», 2009. – 280 с.*
28. *Шафета П. Перед судом совісті / Полікарп Шафета // Радянське Полісся. – 1985. – 16 липня.*
29. *Шафета П. Останні постріли. Документальна повість / Полікарп Шафета, Петро Удахін. – Львів: Каменяр, 1983. – 135 с.*